

Asia: VN/31908/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (sairaalat)

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit leikkaustoimintaa koskevista muutosehdotuksista (terveydenhuoltolaki 45 §)

-

Kommentit kiireellisen hoidon tarpeen arviota ja kiirevastaanottotoimintaa koskevista säännösehdoista (terveydenhuoltolain 50 §:n 1 ja 2 momentti)

-

Kommentit monierikoisalaisen ympärivuorokautisen päivystyksen keskittämistä koskevista säännösehdoista (terveydenhuoltolain 50 §:n 3-5 momentit ja voimaansäilyttämislain 59 §:n kumoaminen)

-

Kommentit ympärivuorokautista perusterveydenhuollon tai akuuttilääketieteen päivystystä koskevista sääntelyehdoista (terveydenhuoltolain 51 §:n 6 momentti)

-

Mahdolliset muut hallituksen esitystä koskevat kommentit

Hallituksen esityksessä todetaan, että ammattilaisten saatavuuden varmistaminen on tärkeää ottaa huomioon sairaala- ja päivystysverkon uudistamisen yhteydessä. Esityksessä nostetaan esiin sairaanhoitajien lisääntyvä tarve, sillä lähivuosina eläköityy 8500 sairaanhoitajaa. Vuosille 2024–2025 sairaanhoitajakoulutukseen lisätään 1000 määräaikaista sairaanhoitajien aloituspaikkaa, mikä kasvattaa harjoittelupaikkatarpeen määrää merkittävästi. Samaan aikaan myös ammattikorkeakoulujen tutkintotavoitteet ovat nousemassa sopimuskaudelle 2025–2028 noin neljännekselle edellisen sopimuskauden tavoitteesta.

Sairaanhoitajan tutkinnossa on harjoittelujen osuus suuri, 50 viikkoa. Harjoittelua sääntelee ammattipätevyysdirektiivi ja sen muutosdirektiivi (2013/55/EY). Opetus- ja kulttuuriministeriö on

ohjeistanut ammattikorkeakouluja direktiivin tulkinnasta niin, että harjoittelut tulee tapahtua todellisessa asiakas-/potilastilanteissa, autenttisisa oppimisympäritöissä ammattilaisen ohjaamana. Terveysalan tutkinnoista simulaatiot voivat täydentää kliinistä opetusta, mutta eivät voi korvata kliinistä opetusta oikeiden potilaiden kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriön ohje ammattikorkeakouluille terveysalan tutkintoon johtavan koulutuksen järjestämisestä, VN/2861/2020).

Hallituksen esityksessä todetaan, ettei sairaaloiden työnjaon ja päivityksen muutosten arvioida aiheuttavan merkittäviä hankaluuksia tai vaikeuksia harjoittelupaikkojen saamisessa laajoilta hyvinvointialueilta.

Esitetty työnjaon ja päivitysten muutos tarkoittaa harjoittelujen keskittymistä yliopisto- ja keskussairaaloihin. Tämä tulee vähentämään harjoittelujen toteutumista pienillä paikkakunnilla, joissa ei ole jatkossa sairaanhoitajakoulutuksen osalta EU-direktiivin mukaisia harjoittelupaikkoja. Harjoittelupaikkojen keskittyminen tiettyihin kaupunkeihin kasvattaa etäisyyksiä korkeakoulujen kampuksilta harjoittelupaikoille, jolloin opiskelijat joutuvat matkustamaan päivittäin pitkiä matkoja harjoittelupaikkaan tai vuokraamaan asunnon harjoittelupaikkakunnalta. Erikoissairaanhoidon palvelujen keskittyminen yliopisto- ja keskussairaaloihin johtaa siihen, että röntgenhoitajien ja bioanalyttikkojen harjoittelupaikat vähenevät. Muutos tulee vaikuttamaan näiden koulutusten aloituspaikkoihin.

Ammattikorkeakoulujen kannalta huolena on, että lakimuutoksen vaikutusten arvioinnissa ei ole tarkasteltu palvelujärjestelmän muutosten vaikutusta ammattikorkeakoulujen koulutus- ja harjoittelupaikkoihin riittävästi. Ammattikorkeakoulut ovat erittäin huolissaan siitä, että esityksessä rinnastetaan harjoittelupaikat potilaspaikeihin. Palvelujärjestelmän muutosten yhteydessä ammattikorkeakoulut ovat todenneet, että esimerkiksi kotihoidon ja kotisairaalapalvelujen lisääntyessä ja korvatesa sairaalahoitoa, eivät opiskelijoiden harjoittelupaikat ole samassa suhteessa lisääntyneet, vaan pikemminkin vähentyneet. Perusteeksi harjoittelupaikkojen vähenemiselle on esitetty sitä, että henkilöstön työkuorma on kotihoidossa ja kotisairaalassa kasvanut ja siksi palveluiden tuottajat eivät halua lisätä ohjattavien opiskelijoiden määrää.

Harjoittelupaikkojen määrän lisäksi myös sisällöllisen osaamisen kehittyminen vaikuttaa siihen mitä harjoittelupaikkoja tarvitaan. Esimerkiksi sairaanhoitajien osalta EU:n ammattihenkilödirektiivi ohjaa harjoittelupaikkojen valintaa. Lakimuutos edellyttää hyvinvointialueiden ja ammattikorkeakoulujen tiivistä ja suunnitelmallista yhteistyötä, jotta harjoittelupaikat järjestyvät ja opiskelijoiden opinnot edistyvät suunnitellussa aikataulussa.

Arenen kesäkuussa 2024 tekemän kyselyn mukaan harjoittelupaikkojen puute vaikuttaa merkittävästi hoitoalan opiskelijoiden opintojen etenemiseen. Arviolta 10 % (n. 2000) hoitoalan opiskelijoista kärsiin harjoittelupaikkojen puutteesta. Harjoittelupaikkojen puutteella on merkittävä vaikutus opiskelijoiden opintojen etenemiseen, valmistumiseen ja osaamisen tasoon. Erityisen

suurta harjoittelupaikkojen puute on kansainvälisillä opiskelijoilla sekä erityisemmällä hoitoalan opiskelijoilla, kuten ensihoitajilla ja röntgenhoitajilla. Myös sairaanhoitajaopiskelijoilla on haasteita löytää riittävän laadukkaita ja monipuolisia harjoittelupaikkoja, jotta sairaanhoitajien laaja-alainen osaaminen voidaan varmistaa.

Esityksessä todetaan, että laajoilla hyvinvointialueilla harjoittelupaikat voidaan järjestää, vaikka palveluverkkoa karsittaisiin nykyisestä. Epäselväksi jää kuitenkin, miten varmistetaan harjoittelupaikkojen määrän riittävyys ja vastaavuus ammatin edellyttämän osaamisen tuottamiseen. Ammattikorkeakoulut ehdottavat, että lakiin lisätään hyvinvointialueille velvollisuus järjestää tarvittava määrä alan opiskelijoille harjoittelupaikkoja, jotka edistävät osaamisen kehittymistä ammatin edellyttämällä tavalla. Harjoittelupaikkatarvetta kartoitetaan ja riittävyyttä seurataan vuosittain yhteistyössä hyvinvointialueiden ja ammattikorkeakoulujen kanssa, ja raportoidaan sosiaali- ja terveysministeriöön.

Ammattikorkeakoulut kehittävät parhaillaan OKM:n ja Jotpan rahoittamien hankkeiden avulla EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien sairaanhoitajan tutkinnon suorittaneiden laillistamisen polkua. Laillistamispolkuun liittyvät olennaisesti myös harjoittelut, jotka ovat yksilöllisesti räätälöityjä laillistamista hakevan sairaanhoitajan osaamisen mukaisesti. Näiden harjoittelupaikkojen saaminen on edellytys laillistamisen etenemiselle, joten laissa tulisi huomioida myös laillistamista koskevat harjoittelut.

Kommentit muista säädösmuutosehdotuksista

-

Kommentit esityksen vaikutusarvioista

-

Tiivistelmä annettavan lausunnon sisällöstä

- Ammattikorkeakouluilla on jo nyt merkittäviä haasteita löytää harjoittelupaikkoja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille. Eryyisen suuri haaste harjoittelujen osalta koskee kansainvälisiä tutkinto-opiskelijoita, joille monet hyvinvointialueet eivät ole halukkaita nykyisin tarjoamaan harjoittelupaikkoja.
- Arenen ammattikorkeakouluille tekemän kyselyn mukaan noin 10 prosentilla hoitoalan opiskelijoista opinnot kärsivät harjoittelupaikkojen puutteen vuoksi. Eryyisen suurta harjoittelupaikkojen puute on kansainvälisillä opiskelijoilla sekä erityisemmällä hoitoalan opiskelijoilla, kuten ensihoitajilla ja röntgenhoitajilla.
- Lakiesityksessä tulisi huomioida käynnissä ammattikorkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön väliset sopimusneuvottelut vuosille 2025–2028, joiden perusteella ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalan tutkintotavoitteet nousevat noin neljänneksellä sopimuskaudesta 2021–2024.

- Sairaala- ja päivystysverkon keskittäminen tulee arvioiden mukaan aiheuttamaan koulutus-/harjoittelupaikkojen vähenemistä merkittävässä mittakaavassa erityisesti niillä alueilla, joilla ei ole erikoissairaanhoidon yksiköitä.
- Sairaala- ja päivystysverkon keskittäminen saattaa johtaa tilanteeseen, jossa terveysalan erikoisosaamista on yhä haastavampaa saada kasvukeskusten ulkopuolisiin toimintayksiköihin. Näin henkilöstövajeesta erityisesti sairaanhoitajien ja lääkäreiden osalta kärsivien alueiden tilanne heikkenee entisestään. Osaajavajeen taso ja laatu vaihtelee merkittävästi alueittain, mutta vaje on tunnistettu ja todellinen haaste.
- Ammattikorkeakoulut ehdottavat, että lakiin lisätään hyvinvointialueille velvollisuus järjestää tarvittava määrä alan opiskelijoille harjoittelupaikkoja, jotka edistävät osaamisen kehittymistä ammatin edellyttämällä tavalla. Harjoittelupaikkatarvetta kartoitetaan ja riittävyyttä seurataan vuosittain yhteistyössä hyvinvointialueiden ja ammattikorkeakoulujen kanssa, ja raportoidaan sosiaali- ja terveysministeriöön.

Kommentit sosiaalipäivystystä koskevasta erillisestä muistiosta

-

Ylönen Nina
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry - Erityisasiantuntija
Samuli Maxenius